

Doorzetten, niet piepen

Tekst: Yvonne van Osch

Biuletyn
Juni 2010

In 2000 maakte Yvonne van Osch (47, tekstschrijver) kennis met Polen. Zij raakte in de ban van het land en reist er sindsdien enkele keren per jaar naartoe. Sommige dingen zijn vertrouwd geraakt, de verwondering blijft. Deel 2: Dom Pomocy Społecznej in Grabie.

In het vorige nummer van Biuletyn vertelde ik over de tocht die ik met mijn vriendin maakte door het Bierzadal. De sterren, de vissen, de stilte. Daarna, in Hajnówka, het oude vrouwtje dat voor een grijpstuiver haar paddestoelen verkocht. Ze maakte indruk. Ik wilde iets doen met Polen. Helpen! Iets bijdragen! En een beetje avontuur.

Aansluiting bij een bestaande hulporganisatie bleek al snel het meest verstandig. Het werd Stichting Samen Delen Uitgeest, een stichting, in 1989 officieel opgericht, die zich inzet voor gehandicaptenzorg in Polen. De plaats waar de resultaten van hun werk waarschijnlijk het meest gebundeld zijn en ook voor mij zijn gaan leven, is Grabie, een zanderig dorpje onder de rook van Torun in noordwest Polen. Aan een doodlopende weg, omringd door bomen, ligt hier het Dom Pomocy Społecznej (DPS) in Grabie, domicilie van zo'n zeventig verstandelijk en meervoudig gehandicapte kinderen.

Zieltjes

Sinds 1918 is het huis, daarvoor het slot van een Duitse graaf, in beheer van de zusters van de Heilige Elisabeth-orde. De eerste kinderen waren wezen, uit Oekraïne op transport gezet na de Pools-Russische oorlog. Later werden alleen nog gehandicapte kinderen opgenomen. Communistische politiek, zo vertelde zuster Maria Wilgorska, directrice van 1990 tot 2007. 'De wezen zouden misschien voor God gewonnen zieltjes zijn, met deze kinderen hoefden zij daarvoor niet te vrezen.' Het tekende, aldus de zuster, een houding die in Polen tot 1990 is blijven voortduren en in sommige Oost-Europese landen ook nu nog bestaat. 'Voeden, verschonen, bewaken, verborgen houden, daarmee hield gehandicaptenzorg op.'

Natte matrassen

Ik ontmoette zuster Maria voor het eerst in 2001. Zij leidde het tehuis met strakke hand, maar ook met een groot, warm hart en een ongelooflijk doorzettingsvermogen. Zij had, zoals de Nederlandse vrijwilligers van het eerste uur, in pril post-communistisch Grabie een ronduit gruwelijke

situatie aangetroffen. Honderd kinderen lagen daar op ijskoude zalen, vele letterlijk gekluisterd aan natte matrassen. Ze schreeuwden, verwonden zichzelf en knaagden op vloerbedekking als tijdverdrijf, de meeste staarden apathisch naar het plafond. Hun verzorging was in handen van één verpleegkundige en een handjevol uitgeputte zusters en dorpsbewoonsters. De stank was verschrikkelijk.

Eigen kleren

Het is spectaculair wat zuster Maria met haar mensen en de vrijwilligers van Samen Delen wist te bereiken in de jaren die volgden. Het eerste dat de Hollanders brachten waren was- en droogmachines voor de dagelijks ongeveer 2000 te wassen katoenen luiers, die door het harde water zo dun geworden waren dat kinderen er zes tegelijk moesten dragen. Volgden een warmwatervoorziening, een complete fysiotherapie-inventaris, kindvriendelijk meubilair.

In 1994 werd een snoezelkamer ingericht als onderdeel van de school die op de bovenste verdieping gekomen was. Er kwamen computers, muziekinstrumenten, meer en meer voorzieningen. De kinderen kregen een kamer voor twee, een eigen kast, hun eigen kleren! Langzamerhand ging het Samen Delen nu vooral om de uitwisseling van expertise. Zij organiseerden cursussen muziek, spelen met zintuigen, werken met pictogrammen, seksuele vorming, drama.

Prinsesjes

Hoofd van de school was Wiesia Sawicka. Een uitzonderlijk gedreven vrouw die alles gaf voor de ontwikkeling van de kinderen, eveneens met de hulp en kennis van Samen Delen. Wat niemand voor mogelijk hield realiseerde zij met haar team van leerkrachten. Autistische kinderen die uit hun cocon kwamen en leerden praten, dansen, muziek maken. Kinderen die nauwelijks mobiel waren en toch glorieerden in een rol op het toneel. Kasplantjes die prinsjes en prinsesjes werden. Elke kans werd benut. En elk kind bleek meer te kunnen dan je ooit zou denken. Wiesia – gemillimeterd haar, strakke trekken – was en is nog steeds de drijvende kracht. Zij geldt inmiddels als autoriteit in haar vakgebied, ze doceert en geeft lezingen in het hele land en zelfs het buitenland. Toch zou ze zonder de toewijding van de leerkrachten weinig zijn begonnen. Hun geduld en liefde voor de kinderen, hun vastberadenheid ook van hen te leren, hun improvisatie- en doorzettingsvermogen... echt geweldig.

Belevingstuin, een pomp is geplaatst, 2002

Geschokt

Wat voor mij overheerste toen ik, onder begeleiding, voor de eerste keer door de gangen van het tehuis liep, dat was de warmte en de vrolijkheid. Al die kleuren en decoraties overal, de aandacht voor de aankleding. Een grote groep kinderen kwam enthousiast naar me toe rennen om mijn hand te schudden. Niemand vroeg zich af wie ik was of waarom ik daar was. Dat vond ik hartverwarmend.

Ik was ook geschokt. Door de misvormingen van de kinderen die niet uit bed konden. De verwrongen lichamen, de pijn, ogen die niet reageerden, het kwijlen, de geur van urine en slechte gebitten. Het zegt meer over mijzelf dan over Polen, maar het was een wereld waar ik geen weet van had gehad.

Bleekveld

Wat ikzelf daar deed, die eerste keer in Grabie? Spullen brengen met mijn bestelauto, kennismaken, het terrein in kaart brengen en me oriënteren op een plan waarvoor tot dan alleen een schets bestond: het aanleggen van een belevingstuin op het voormalige betonnen bleekveld bij het zusterhuis. Een tuin voor de zintuigen. Thuis werkte ik enkele tekeningen uit. Het leek Samen Delen wel wat en voor ik het wist was ik benoemd tot projectleider. Iets te onbesuisd misschien? Het werd behalve een belevenisvolle vooral een pijnlijke episode in mijn leven. De belevingstuin was een project waar niemand van tevoren goed de omvang had ingeschat en ik bleek op alle coördinatie die het werk vroeg zonder de steun van het bestuur niet toegerust.

Steenslag

We kenden elkaar niet goed genoeg. Na twee sessies van keihard ploeteren met alle papierwerk tussendoor kon ik niet anders dan me terugtrekken. En al heb ik plezier gehad met de kinderen en met andere vrijwilligers; al heb ik, beton krakend, paaltjes slaand en vele vrachtwagens vol zand verplaatsend, mijn tekening langzaam zien veranderen in de aanzet voor een nieuwe werkelijkheid, ik heb nooit kunnen delen in de voldoening over het resultaat.

Petje af evengoed voor de mensen die in ieder geval de infrastructuur hebben afgemaakt en vooral voor degene die hen wist te motiveren. Op en rond het voormalig bleekveld liggen nu zo'n tachtig meter deels wild kronkelend pad van drie fracties steenslag waarlangs een aantal ornamenten. Of dit geheel de zintuigen van de kinderen stimuleert en alle moeite heeft geloond? Wiesia en haar mensen houden vol van wel, maar ik vermoed persoonlijk dat hier de Poolse wellevendheid een rol speelt. Ik denk dat alle zusters en leerkrachten die ook zelf in alle vertrouwen zwoegend en zwetend met kruiwagens vol zand hebben lopen zeulen, er in hun hart meer van hadden verwacht.

Piepen

Poolse wellevendheid? Ik wilde iets schrijven over verschillen tussen Hollanders en Polen, maar wat weet ik daar eigenlijk van? Ik kan alleen iets zeggen over de verschillen tussen mezelf en de Polen die ik ken. Een groot verschil vind ik, denkend aan Grabie, hun zoveel grotere focus op een doel en hun discipline bij het nastreven daarvan. Waar je voor kiest, dat doe je zonder piepen, lijken de Polen die ik ken te vinden. Is er feest, dan drink en dans je. Is er iets plechtigs, dan schiet je in de plooi. En roept het werk, hup aan de riemen.

Autoriteiten

Over het DPS in Grabie zijn er inmiddels helaas minder gunstige berichten. Sinds zuster Maria een paar jaar terug met pensioen is gegaan, lopen de contacten tussen Wiesia en de nieuwe leiding stroef. De laatste keer dat ik Wiesia zag, Pasen dit jaar, had ze net een gekmakende wanhoopsstrijd overleefd met de gemeente, provincie, congregatie en weet ik welke gremia die allemaal beslissen over het lot van DPS in Grabie. Eén partij had gedreigd de school op te heffen. Waarom? Inhoudelijke argumenten lijken wel het minst belangrijk. En hoe zou ze trouwens durven ernaar te vragen?

Iets anders: de autoriteiten! Meneer de dokter, mevrouw de directeur, heilige hoofdzuster, meneer pastoor. Het ontzag dat de Polen die ik nu een beetje ken voor autoriteiten aan de dag leggen: verbazingwekkend... en onverdraaglijk soms, als je ziet hoe ermee omgesprongen wordt. Hierover wellicht een volgende keer.

Contacten

Terug naar Grabie. Vanaf 2002 ben ik op persoonlijke titel enkele keren per jaar teruggeweest met kleren en speciale fietsen voor minder mobiele, opgeduikeld uit een obscure loods aan de rand van Amsterdam. Al die jaren ben ik hartelijk onthaald, door Wiesia en haar familie en door Marynia, een van de leerkrachten van Grabie, met wie ik goed bevriend ben geraakt. Over mijn contacten graag een volgende keer.